

FILOZOFSKI FAKULTET U ZAGREBU

Koloseum

Referat za terensku nastavu

Dajana Zlović

Zagreb, 1. rujna 2017.

Mentor: Teo Radić

Sadržaj

1. Uvod	2
2. Koloseum u antici.....	3
2.1. Izgradnja	3
2.2. Izgled	5
2.3. Predstave	8
3. Koloseum nakon antike	12
3.1. Od srednjeg vijeka do Drugog svjetskog rata	12
3.2. Koloseum i kršćanstvo	13
3.3. Koloseum danas	14
4. Zaključak.....	16
5. Prilozi.....	17
6. Popis literature	18

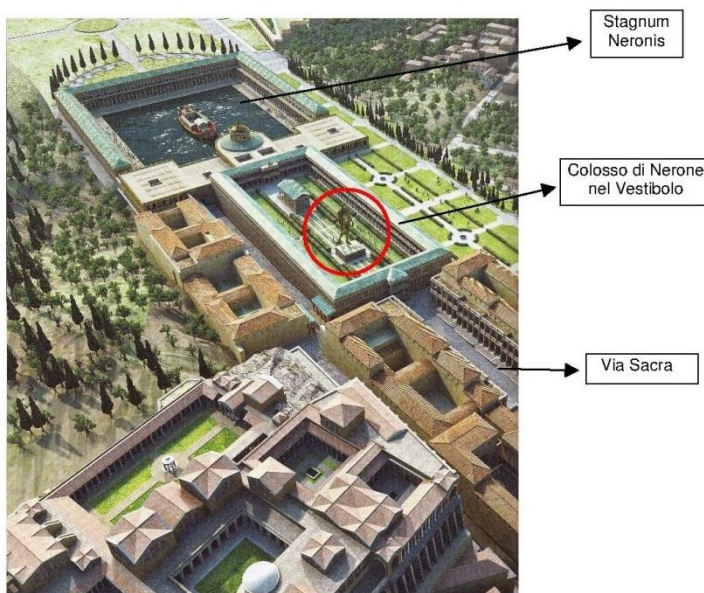
1. Uvod

Flavijevski amfiteatar poznatiji kao Koloseum (*Colosseum* ili pogrešno *Coliseum*) već dvadeset stoljeća stoji u centru Rima kao simbol vječnoga grada i najveće arhitektonsko dostignuće te vrste na svijetu. Ime Koloseum izvedeno je vjerojatno od Neronove statue, koja je stajala u neposrednoj blizini, tzv. *Colossus Neronis*, čiju su glavu nakon careve smrti zamijenili glavom boga Helija i koja je ondje stajala do u kasnu antiku. Bio je poprište gladijatorskih borbi, lova na divlje zvijeri kao i mjesto na kojem su okrutno ubijani zatvorenici od 80. poslije Krista do 404., kada je, prema izvorima, održana posljednja gladijatorska borba. Od toga doba pa sve do danas jedan je od najprepoznatljivijih spomenika antike uz bok Partenonu. Inspirirao je neke od najvećih književnika svih vremena, među kojima su svakako J.W. von Goethe, Lord Byron, C. Dickens, E. A. Poe, zatim mnoge likovne umjetnike poput Michelangela kao i moderne arhitekta. Po uzoru na Koloseum danas se grade ne samo nogometni stadioni širom svijeta nego i mnoge druge građevine, od kojih je najpoznatija Palazzo della Civiltà Italiana, pučki rečeno Colosseo Quadrato, iz Musolinijeva vremena. Zanimljiv je čak i botaničarima, jer su u njemu stanište našle mnoge biljne vrste, koje su u svojoj dlaci i izmetu donijele životinje iz egzotičnih krajeva.

2.Koloseum u antici

2.1. Izgradnja

Godine 68. zloglasni je Neron počinio samoubojstvo ostavivši carstvo bez nasljednika. Ta je činjenica prouzrokovala borbe za vlast koje su trajale čitavu godinu 68./69. (tzv. godina četiriju careva). Iz okršaja Otona, Galbe, Vitelija i Vespazijana kao pobjednik je izašao Vespazijan, zapovjednik vojske koja je u to vrijeme gušila jednu od pobuna u Judeji. Vespazijan, osnivač nove dinastije Flavijevaca, bio je čovjek iz naroda, odgojen vojnički, te se tako ponašao i na vlasti. Po senatskoj odluci nad Neronom je izvršena *damnatio memoriae* i on je izbrisan iz službenoga popisa careva, a da njegova raskošna imovina bude vraćena narodu pobrinuo se novi car. Neronova *Domus Aurea* je još od svoje izgradnje bila trn u oku potlačenoga puka, pa su je Vespazijan i njegovi nasljednici jednostavno srušili, zatrpali zemljom i preinačili u nekoliko građevina za dobrobit naroda. Nakon nekoliko pobjeda u Judeji i znamenite pljačke Jeruzalemskoga hrama 70. godine, car je imao dovoljno sredstava za početak gradnje velebnoga zdanja. Za lokaciju izgradnje poslužilo mu je jezero i vrtovi nekadašnje Neronove palače smješteni u dolini između Celija, Eskvilina i Palatina. Jezero je genijalnim sustavom drenaže isušeno i ubrzo pretvoreno u gradilište.

Slika 1: *Domus Aurea*

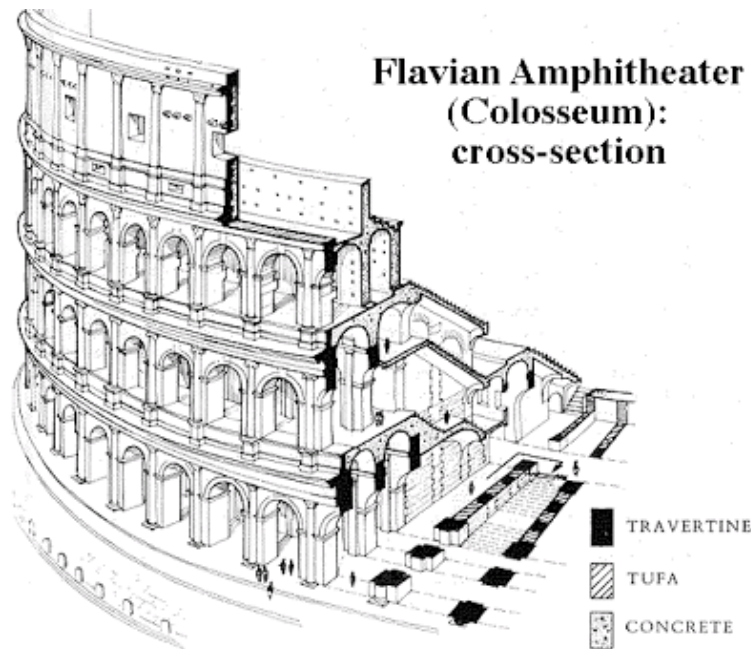
Izvori nam ne navode tko je bio glavni arhitekt projekta. Prema legendi sagradio ga je Rimljanin *Gaudentius*, koji je kasnije postao kršćanin i umro kao mučenik u samom Koloseumu. Neki arheolozi koji su pronašli nedosljednosti u proporcijama amfiteatra, smatraju da su amfiteatar gradila četvorica arhitekata i da je izgradnja bila podijeljena u kvadrante. Troškovi izgradnje zasigurno su bili ogromni, u XVIII. st. Francuz Jacquier izračunao je prosječnu vrijednost samo vanjskog zida, koja preračunata u današnje vrijednosti iznosi oko 39 milijuna eura.¹ Koloseum, unatoč raširenim vjerovanjima, nisu izgradili robovi, bar ne većinom, nego rimski građani, obučene zanatlije *fabrii*, a robovski se rad primjenjivao isključivo u kamenolima. Sredstva je prema natpisu, koji je stajao na ulazu, dao car iz svog dijela ratnog plijena.

Slika 2: rekonstrukcija natpisa pronađena u ruševinama Koloseuma

Izgradnja je počela vjerojatno negdje između 70. i 72. godine, prema nekim povjesničarima čak i kasnije, između 73. i 75. godine. Nakon drenaže i polaganja temelja do dvanaest metara u dubinu zbog opasnosti od potresa, područje je prekriveno slojem vapnenca iz kamenoloma blizu Tivolija debelim oko 90 cm. Na to su pričvršćene baze glavnih stupova, zatim i stupovi, koji su spojeni lukovima od vulkanskog tufa na donjim katovima, a na gornjim od cigle i betona. Jednostavno rečeno, po tom je načelu izgrađena cijela građevina. Prostor oko amfiteatra, uglavnom nenaseljen, što je posljedica velikog Neronova požara 64. godine, naknadno je rasčišćen, popločan i cestom povezan s istočnom stranom foruma. U blizini je sagrađena gladijatorska škola, koja je podzemnim tunelom bila spojena s arenom. U vrijeme Vespazijanove smrti 79. godine bila su završena tri kata, gornji je dio 80. dodao Tit, a Domicijan je dovršio dekoraciju i niz tunela i prostorija ispod arene za smještaj životinja i gladijatora, tzv. *hypogeum*.

¹ Usp. http://www.the-colosseum.net/architecture/la_costruzione_en.htm

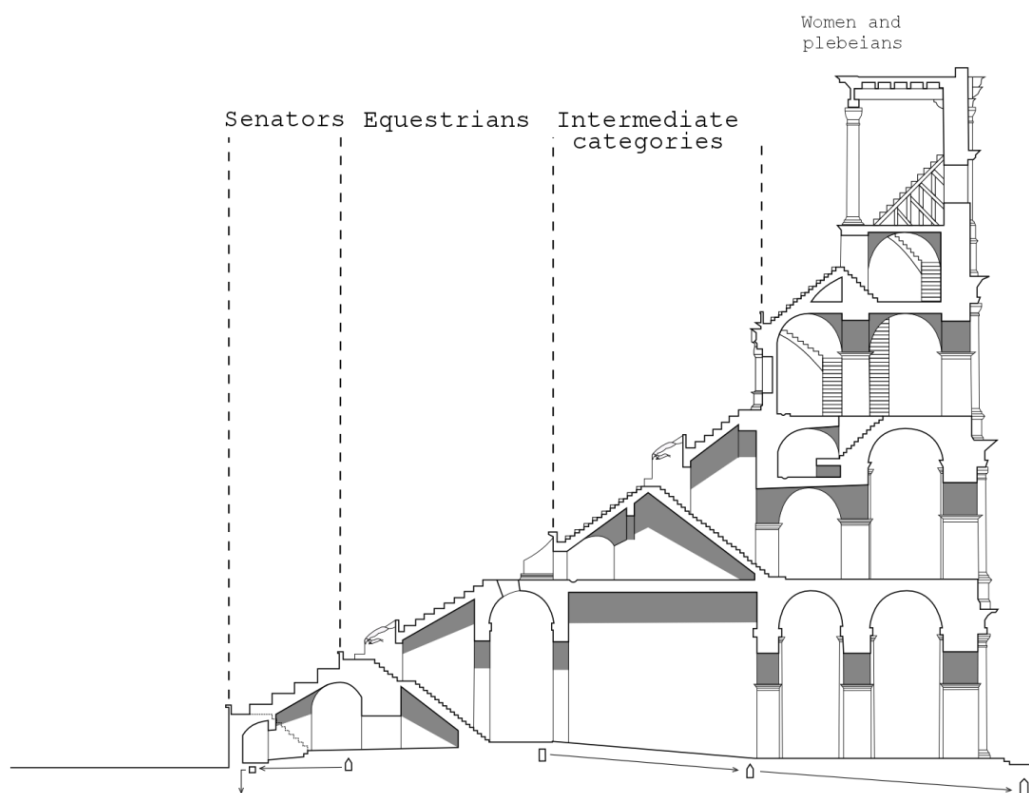
Slika 3: poprečni presjek Koloseuma s prikazom korištenih materijala

2.2. Izgled

Rimski su amfiteatri nastali spajanjem dvaju grčkih teatarâ, s tom razlikom da je arena eliptična oblika. Prvi amfiteatri pojavili su se u Kampaniji, a smatra se da je najstariji očuvani onaj u Pompejima iz vremena Sule. U Rimu su se uglavnom gradili amfiteatri od drveta. Prvi kameni amfiteatar podigao je Statilije Taur 29. godine pr. Krista na Marsovu polju, a nakon požara Neron je na njegovu mjestu podigao drveni.

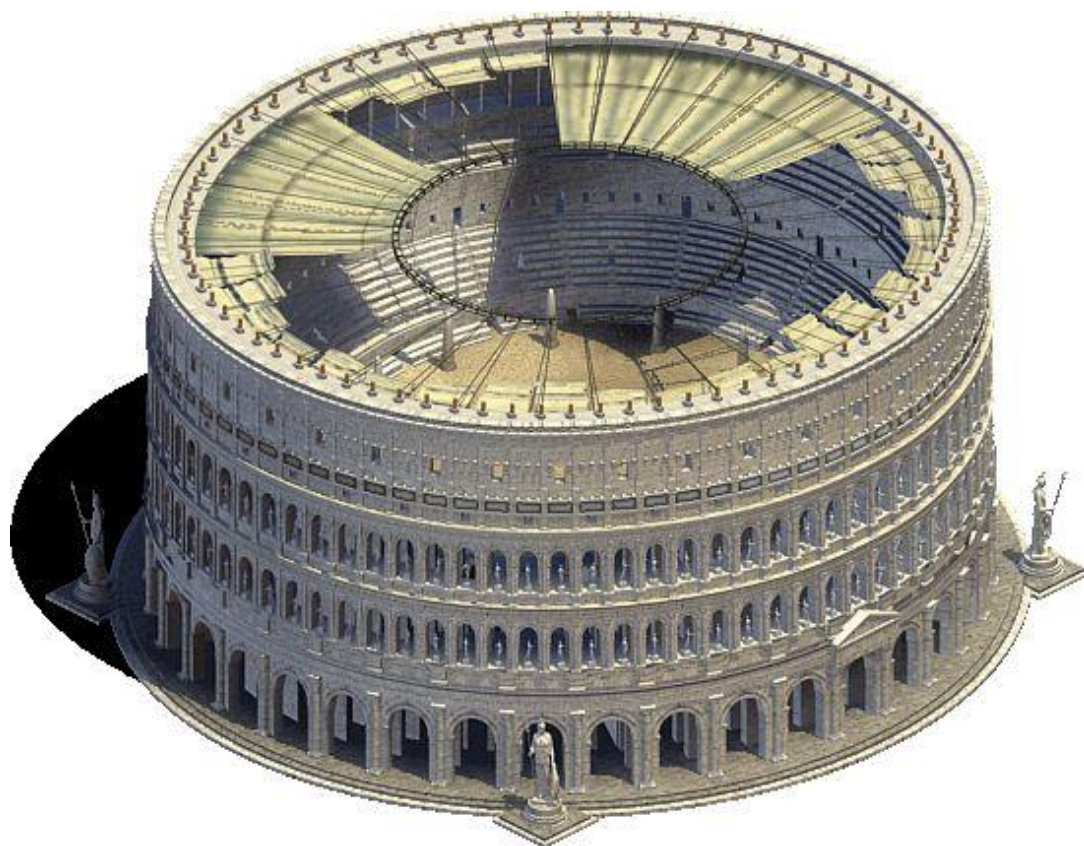
Dimenzije cijelog Koloseuma iznose 188 sa 156m, visina 48,5m. Dugom osi orijentiran je u smjeru jugozapad-sjeveristok. Na vanjskoj fasadi ima tri reda s po osamdeset lukova širokih 4.20m i visokih 7.05m na prvom katu, a na ostala dva kata visokih 6.45m. Lukovi su međusobno odijeljeni polustopovima u tri grčka stila: dorskom (zapravo tuskanski, rimska verzija dorskog stila), jonskom i korintskom. Iznad je dodatni zid, na kojem su stajali brončani štitovi. Na samom vrhu bile su rupe u koje se ubacivalo dvjesto četrdeset jarbola koji su nosili *velarium*, koji je štitio gledatelje od sunca. Svi lukovi na drugom i trećem katu bili su ukrašeni statuama bogova i mitoloških junaka. Građevina je imala osamdeset numeriranih ulaza, od kojih se sedamdeset i

šest koristilo za gledatelje. Glavni sjeverni ulaz ukrašen, pretpostavlja se, četveropregom koristio je car, jedan je predviđen za senatore i rimsku elitu, a dva za gladijatore. Gledalište je izrađeno od vapnenca pod nagibom od 37,5 stupnjeva i moglo je primiti između pedeset i sedamdeset pet tisuća gledatelja, slično kao današnji nogometni stadioni, a stariji izvori kažu i do osamdeset sedam tisuća. Na sjeveru i jugu bile su posebne lože za cara i Vestalke, a bočno od njih bio je širok podij za senatore. Imena senatora iz 5. st. još uvijek se vide urezana u kamen. Iznad senatora na tzv. *maenianum primum* sjedili su vitezovi, iznad njih plebejci, a najviši dio gledališta, načinjen od drveta za vrijeme Domicijana, zauzimali su najsiromašniji, robovi i žene. Na gledalište se ulazilo kroz prolaze, tzv. *vomitoria*, dizajnirane tako da se omogući brz ulazak i izlazak gomili ljudi. Svaki je odjeljak bio podijeljen zidom i prolazima što su vodili do njih. Zid visok četiri metra s mrežom dijelio je gledatelje prvog reda od arene zbog opasnosti od napada divljih zvijeri.

Slika 4: raspored sjedenja

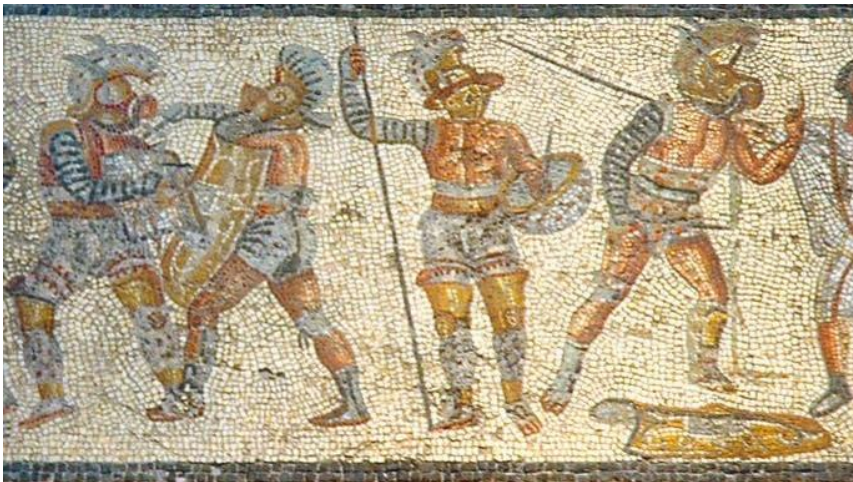
Arena, dimenzija 83 sa 48m, bila je od drvenih dasaka prekrivena žutim pijeskom s Monte Marija. Drvene su daske pokrivala *hypogeum*, koji je bio ispunjen složenim mehanizmima za podizanje kaveza sa životinjama ili gladijatora i za mijenjanje scenografije u areni za posebne predstave. Tunelom je povezan s gladijatorskom školom *Ludus Magnus*, a postojali su i posebni tuneli za cara i Vestalke. Kao i u svim drugim amfiteatrima, u areni su postojala dva glavna izlaza: jedan na sjeveru, tzv. *Porta Triumphalis*, kuda su ulazili gladijatori na početku u povorci (neki ih zovu i *Porta Sanivivaria* jer su kroz njih izlazili pobjednici i oni kojima je poklonjen život), i na jugu, *Porta Libitinaris*, tako nazvana po etrušćanskoj božici smrti, kuda su iznosili mrtve gladijatore. Oko Koloseuma postavljeno je kamenje koje je vjerojatno služilo za vezivanje užadi kojima se kontrolirao *velarium*. Osim *Ludus Magnus* u blizini su se nalazile još tri gladijatorske škole: *Ludus Matutinus* (za obuku životinja i bestiarija za jutarnje borbe), *Ludus Gallicus*, *Ludus Dacicus*, te oružarnica i liječilište, a kasnije i Konstatinov slavoluk. Domicijan je tik uz amfiteatar izgradio fontanu, tzv. *Meta Sudans*, oblika slična metama u cirku.

Slika 5: Koloseum - rekonstrukcija

2.3. Predstave

U Koloseumu su se održavale tri vrste predstava: gladijatorske borbe, lov na divlje zvijeri i javna pogubljenja. Povijest gladijatorskih borbi u Rimu seže do u III. st. pr. Krista, točnije u godinu 264. kada su priređene prve borbe na pogrebu Junija Bruta. Takve borbe na pogrebima imaju korijen u samnitskim običajima, gdje su zapravo zamijenjivale stariji običaj prinošenja ljudskih žrtava. Ipak, same gladijatorske borbe kao dio religijskog rituala pripisuju se Etruščanima. Stoljeće i pol nakon prvih borbi gladijatori su postali dio rimske svakodnevnice i uvršteni su u program javnih igara. Najstariji gladijatori borili su se na Forumu ili u improviziranim drvenim teatrima sve do I. st. pr. Krista, kad gladijatorske borbe dobivaju na važnosti kao sredstvo za kontroliranje i stjecanje naklonosti puka, a takva je praksa osobito bila naglašena u vrijeme ranog carstva. Rimljani su po odori i načinu borbe razlikovali četiri glavne vrste gladijatora: teško naoružane - samnite ili hoplomahe, lako naoružane - tračane, gladijatore s mrežom - retiarije i murmilone - naoružane kacigom u obliku ribe. Osim njih gladijatorske su prestave uključivale po potrebi strijelce, konjanike, boksače, hrvače i ostale. Od 60. do 200. godine, kad su proglasom Septimija Severa zabranjene, kao gladijatori borile su i žene (tzv. *gladiatrices*). Gladijatori su uglavnom bili robovi. Rijetke su bile prilike kad su se kao gladijatori dobrovoljno borili slobodni ljudi, kao npr. u gladijatorskim borbama koje je priredio na svom trijumfu Scipion Afrički. Postoje izvori da se i car Komod volio boriti u areni kao gladijator, ili u tijeku lova strijelama iz svoje lože gađati životinje.

Slika 6: Zliten mozaik, Leptis Magna, II. st. tračanin se bori s murmilonom, hoplomahe stoji

Paralelno s gladijatorima pojavila se i druga vrsta zabave: lov na divlje zvijeri, tzv. *venationes*. Posebno obučavani gladijatori *bestiarii* lovili su i ubijali svakakve vrste životinja. Širenjem carstva proširio se i spektar životinja, tako da su za Rimljane te predstave bile ono što su za nas posjete zoološkom vrtu.

Slika 7: Borghese mozaik s prikazom *venationes*

Javna pogubljenja, kako nam to donosi Seneka, odvijala su se u vrijeme ručka kao predah od krvavih borbi, a zapravo su ona često bila najkrvavija. U vrijeme ranog carstva česte su presude teškim kriminalcima bile *damnatio ad bestias* ili *damnatio ad gladium*. Kasnije kad je počelo ponestajati ratnih zarobljenika, osuđenici su preko *damnatio ad ludum* postajali gladijatori. Nerijetko su organizatori igara smišljali svakojake mitološke priče u svrhu pogubljenja. Nemamo puno dokaza o tome, ali česte reference u književnosti, među kojima i one kod Marcijala, kao i neki izvještaji kršćanskih pisaca, idu u prilog tome da ta pogubljenja nisu bila puko smaknuće nego pomno smišljene predstave za publiku. Posebno je omiljeno bilo da zatvorenici prije pogubljenja u ulozi Atisa kastriraju sami sebe. Najčešće su osuđenici stavljani pred divlje zvijeri, koje su se većinom pojavljivale iznenada iz otvora u podu arene, dizane dizalima iz hipogeja.

Godine 80. car Tit je proglasio sto dana svetkovine u čast novootvorenog amfiteatra; potrošena je golema količina novca za krvav spektakl. Prema Dionu Kasiju i još nekim izvorima, za vrijeme te svetkovine ubijeno je preko devet tisuća životinja. Procjenjuje se da je jedan ovakav spektakl mogao koštati oko četrsto tisuća sestercija, što je jednako viteškom cenzusu. Pjesnik Marcijal je u čast ovog događaja sastavio knjigu od trideset epigrama poznatu kao *Liber spectaculorum*, u kojoj slavi cara i Koloseum stavljajući ga iznad svih dotadašnjih arhitektonskih čuda.

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis.

Assyrius iactet nec Babylona labor;

nec Triuia templo molles laudentur Iones,

dissimulet Delon cornibus ara frequens

aere nec uacuo pendentia Mausolea

5

laudibus inmodicis Cares in astra ferant.

Omnis Caesareo cedit labor Amphitheatro,

unum pro cunctis fama loquetur opus.²

Nekoliko dana prije predstave gledatelji su dobivali besplatne ulaznice s brojem ulaza, odjeljkom i redom u kojem su sjedili. Car i njegovi dvorjani su, zavisno od prigode, u Koloseum ulazili ili u trijumfalnoj povorci kroz glavni ulaz, pokazujući se narodu, ili kroz poseban tunel, koji su arheolozi otkrili tek nedavno, bogato ukrašen mozaicima i freskama i spojen s Palatinom, gdje su bile carske rezidencije. Senatori i uglednici ulazili su kroz posebne ulaze, odvojeni od naroda, često u nosilkama ili na stolicama na kojima su kasnije i sjedili u za vrijeme prestave, dok je običan puk imao prethodno izrađena sjedišta od vapnenca. Na početku su svi gladijatori na znak trube kroz *Porta Triumphalis* ulazili na pijesak arene, zastali bi ispred cara, naklonili mu se

² Mart. Lib. spec. I, izvor teksta: <http://www.thelatinlibrary.com/martial/mart.spec.shtml>

i pozdravili ga.³ Obično je car ili neko od njegovih silazio među gladijatore i vršio tzv. *probatio armorum* tj. provjeravao oštrinu oružja, nakon čega su se gladijatori razilazili. Ujutro su se priređivale *venationes*. Arena je u tu svrhu često preuređivana, donošena su stabla, biljke i izrađivani su egzotični krajolici. U vrijeme ručka vršena su pogubljenja. Tek popodne na red su dolazili gladijatori. Bilo je uobičajno da se jedan teško naoružani gladijator bori s lako naoružanim, primjerice hoplomah protiv retiarija. Smatra se da su pojedinačne borbe bile rijetke, tako da se u areni u isto vrijeme borilo i do dvadeset, trideset parova gladijatora. Često su organizirane i rekonstrukcije slavних bitaka iz povijesti Grčke, Rima ili čak nedavnih carevih pobjeda u provincijama. Jedna je vrsta borbi zbog svoje složenosti bila iznimno cijenjena, a to su naumahije, pomorske bitke u areni. Ne zna se jesu li se odvijale u samom Koloseumu, no većina povjesničara vjeruje Dionu Kasiju, koji kaže da je Tit priredio u amfiteatru ne samo naumahiju nego i *venationes* u vodi. Ispuniti arenu vodom i u rekordnom je roku isprazniti i postaviti scenu za sljedeće borbe bio je velik izazov, pa su često povjesničari negirali da su takve vrste borbi odvijale u areni. Međutim, nedavnim istraživanjima pronađen je sustav kanala spojen s nekoliko akvedukata i s kanalizacijom *Cloaca Maxima*, te je dokazano da se arena, u vrijeme Tita, dok još hipogej nije bio izrađen, mogla za nekoliko sati napuniti i isprazniti. Atmosfera je za vrijeme borbi bila svakako užarena i vjerojatno je bilo dosta redara, koji su čuvali red. Gladijatori su se borili do smrti, a njihova je sudbina ovisila o raspoloženju publike. Smatra se da se u areni u gradu veličine Rima godišnje ubijalo osam tisuća ljudi.

Nemamo izvora o tome kako su se ljudi osjećali u areni i što su mislili o svom tom ubijanju. Sačuvani su nam rijetki izvori iz perspektive kršćana, koji su, naravno u duhu, svoje vjere osuđivali krvoprolića u svrhu zabave. Ipak, budući da su takve vrste predstava bile česte i da su ih carevi koristili da steknu naklonost puka ili mu odvuku pažnju od gorućih državnih problema, popularnost tih predstava je očito bila velika. Publika na tim događajima lako se može usporediti s publikom koja danas uživa u free fightu, koridama, borbama pijetlova, boksu i MMA. Vjerojatno je i među Rimljanima bilo onih kojima su se takvi događaji gadili. Među njima je svakako, kako saznajemo iz njegovih pisama, bio veliki Seneka. Jedan je od razloga

³ *Ave, Caesar, morituri te salutant* je fraza zabilježena jedino kod Svetonija i odnosi se na 52. godinu, kada su je u pristustvu cara Klaudija izgovorili borci u jednoj naumahiji i smatra se da usprkos njenoj popularnosti danas ipak nije bila u upotrebi među gladijatorima.

popularnosti ove vrste zabave i to što je car često dijelio nagrade gledateljima. Lutrijom su preko broja ulaznice izvlačeni pobjednici te bi netko dobio roba, netko novac ili hranu.

3. Koloseum nakon antike

3.1. Od srednjeg vijeka do Drugog svjetskog rata

Prema izvorima, borbe u Koloseumu prestaju početkom V. stoljeća, iako ima nekih naznaka da su se *venationes* održavale još do VI. st. Bez obzira na to, Koloseum je već u IV. stoljeću, a posebno u V. i kasnije postao rimski kamenolom, što je posljedica barbarizacije grada i smanjenja broja stanovništva kao i gubitka namjene građevine. U isto vrijeme drenažni i vodovodni sustavi u jednom dijelu prestaju raditi, pa se ti dijelovi neprestano ruše. Krajem V. i početkom VI. st gradski prefekt *Venantius* naredio je restauraciju nakon potresa, a zapravo su samo sklonili ostatke materijala i zatrпали ih zemljom. Na taj je način stvoren sloj koji je prekrio izvornu razinu građevine. Česti potresi samo su pomagali u recikliranju ostataka ovog antičkog zdanja. Od pape Grgura Velikog (590-604) materijal iz Koloseuma sustavno se koristi za izgradnju crkava. Za vrijeme rata s Gotima u prvoj polovini VI. st. stradali su svi dostupni metalni ostatci, koji su držali stupove, pa se rušenje ubrzalo. Od VII. st. nadalje Koloseum više nije u centru grada, koji se pomakao bliže rijeci, i zbog toga je obrastao biljkama i postao stanište divljih životinja. Kako su odmicala stoljeća pala je u zaborav i prava namjena Koloseuma, pa su ga općenito smatrali hramom Boga Sunca, kojeg su poistovjećivali s vragom, a neki su govorili da je čak imao kupolu od bronce ili da je služio kao palača careva flavijevske dinastije. Od X. st. građevina pripada crkvi Santa Maria Nova i ona je iznamljuje za stanovanje, za radionice i trgovine, kao i za mjenjačnice jer su tuda hodočasnici prolazili do papske rezidencije. Nakon što su u XI. st. Normani opustošili grad Koloseum postaje utvrda obitelji Fragipane, koji su je u XII. st. izgubili, a novi su je vlasnici, obitelj Annibaldi, 1312. vratili crkvi. U izvorima se spominje borba bikova organizirana u Koloseumu 1332. Petrarca je opisao velik potres iz 1349., koji je oštetio vanjske lukove na južnoj strani. Ostatci se materijala odnose s lokaliteta i ugrađuju u palače poznatih obitelji Orsini i Colonna, a u XV. st. i za gradnju crkve sv. Ivana Lateranskog.

Renesansna istraživanja i iskopavanja otkrila su istinu o pravoj namjeni građevine, ali usprkos naporima nije se uspjelo zaustaviti rušenje i pljačku. Bilo je čak prijedloga da se građevina prenamjeni u predionicu vune ili tvornicu za mljevenje žita. Papa Benedikt XIV. godine 1744. uoči tisućite obljetnice osnutka grada zabranjuje odnošenje materijala s lokaliteta i podiže crkvu unutar Koloseuma. U Napoleonovo doba počinju prva ozbiljnija iskopavanja. Pioniri arheološkog rada na Koloseumu bili su arhitekti Camporesi, Palazzi i Stern. Kad je 1870. Rim postao glavni grad ujedinjene Italije, istraživanja su se nastavila pojačanim intenzitetom, veći dio je bio već otkopan i uklonjen je višak zemlje, tako da je građevina spuštena na prvobitnu razinu, također su restaurirana i stepeništa i stubovi, te je zauvijek konzervirana sjeverna strana. Za vrijeme fašista građevina je služila za okupljanja i širenje propagande. Za vrijeme iskopavanja od 1938. do 1940. pod vodstvom Luigija Cozze otkriven konačno originalni pod arene i srušen nadogradnje i ostatci srednjovjekovnih građevina, čime je zauvijek izgubljen jedan period života građevine. U Drugom svjetskom ratu Koloseum je korišten kao skladište mina i oružja.

3.2. Koloseum i kršćanstvo

Početak carstva poklapa se nekako s početkom kršćanstva, ali prošlo je gotovo pola stoljeća prije nego je mala zajednica Židova postala opasna i sustavno progonjena. Prvi progoni, kako nam je poznato, počinju s Neronom, u vrijeme velikog požara. Kao žrtve njegova ludila stradali su mnogi kršćani, međutim malo njih u arenama predviđenim za gladijatorske borbe. Najčešće su stradavali u vrtovima njegove vile, dakle na mjestu gdje će za nekoliko godina biti podignut Koloseum. U doba Flavijevaca progoni su prestali, ali su u vrijeme Antonina počeli režimski progoni pod optužbama za izdaju zbog nepoštivanja kulta cara, incesta, jer su jedni druge nazivali braćom i sestrama, i zbog žrtvovanja ljudi. Usprkos tome veza kršćanstva i Koloseuma do danas ostaje misterija. Crkvena vlast u tom pogledu nema dvojbi, dok su znanstvenici sumnjičavi. Koloseum je bio centar zabave u Rimu, mjesto na kojem su doista pogubljeni zatvorenici za zabavu puka, međutim nigdje, osim u rijetkim svetačkim legendama, ne spominje se da je ijedan kršćanski mučenik pogubljen u Koloseumu. Vjerojatno je da je među teškim osuđenicima koji su bacani pred zvijeri bilo kršćana isto onoliko koliko i Rimljana i pripadnika drugih religija. Premda se ne mogu navesti imena mučenika koji su skončali u

Koloseumu, on je danas ipak i službeno kršćansko svetište pod papinskom zaštitom. Jedini su čija se imena dovode u vezu s Koloseumom sv. Ignacije, biskup Antiohije iz II. st i sv. Eustacije, centurion iz Hadrijanova doba. Kršćani su češće stradavali u arenama po provincijama, osobito na Bliskom istoku i u Egiptu. Nakon Komoda Koloseum je zauvijek izgubio svoj nekadašnji sjaj i ekstravaganciju, tako da u vrijeme najvećih progona za Dioklecijana sigurno nitko od kršćana nije pogubljen u areni. Uobičajna praksa pogublivanja kršćana u velikim gradovima carstva, izuzevši istočne provincije, bilo je odrublivanje glave, a u Rimu se to provodilo na tzv. *Ager Esquilinus*. Nakon Konstatinova edikta, arene širom carstva počinju se zatvarati i gladijatorske borbe padaju u zaborav.

Zanimljivo je da u srednjem vijeku u doba najveće pobožnosti ljudi nisu bili svjesni da su u Koloseumu pogubljavani mučenici, te se u priručnicima *Mirabilia Romae* spominje samo *Circus Flaminius* kao mjesto pogubljenja mučenika. Ta činjenica ide u prilog tome da je Koloseum u pogledu progona kršćana nevin. Tek je u XVI. st. papa Pio počeo s prodajom pijeska iz Koloseuma kao relikvija jer je natopljen krvlju mučenika. Međutim, to nije spriječilo kardinala Altierija da stoljeće kasnije na tom pijesku organizira borbe bikova. Od pape Klementa 1675. Koloseum postaje svetište, u XVIII. st. papa Benedikt XIV. podigao je križ, koji je srušen kasnije. Križ koji danas stoji podignut je za vrijeme Musolinija.

3.3. Koloseum danas

Ono što moderni posjetitelji mogu vidjeti nije ni trećina Koloseuma iz rimskog doba. Ostao nam je, nažalost, samo kostur. Više od polovice vanjskog zida je nestalo, a i ono što danas vidimo u cijelosti je rezultat restauracija, koje često nisu bile baš najbolje. Krećući se južno oko vanjskog zida vidimo nešto bijelog kamena koji označava originalni vanjski zid, a ono što danas prepoznajemo kao vanjski zid zapravo je zid drugog hodnika. Tek na istoku počinje originalni zid, na kojemu su prepoznatljive restauracijske pogreške iz XIX st. Na tom originalnom zidu još se vide brojevi ulaza. Osim tih antičkih oznaka postoje i mnogi tragovi burne povijesti Koloseuma. Na glavnim istočnim vratima može se vidjeti natpis pape Benedikta XIV. i glava Krista kao simbol reda Sv. Spasa, koji je nekoć posjedovao dio spomenika. Nasuprot tome na zapadnom

zidu papa Pio postavio je repliku natpisa pape Benedikta u spomen na restauracije koje je on financirao. Idemo li dalje na istok, nalazimo na ostatke *Ludus Magnus*. Ostale pomoćne građevine su zatrpane ispod modernoga grada. Na zapadu se nalazi još i Konstantinov slavoluk, te baze *Meta Sudans* i *Colossusa*

U unutrašnjsti Koloseuma moderni posjetitelji danas mogu vidjeti ogoljeno gledalište i zidove hipogeja. Na istoku je rekonstruiran dio poda arene, a na sjeveru i dio gledališta. Na sjeveru se također vidi i Musolinijev križ. U blizini današnjeg izlaza je tzv. Komodov tajni prolaz koji je vodio do carske lože na sjeveru.

Slika 8: Koloseum danas, pogled iz zraka na južni zid

4. Zaključak

Koloseum je jedan od najposjećenijih antičkih spomenika, koji u prosjeku godišnje posjeti oko pet milijuna ljudi. Slavu svakako duguje svojoj izvanrednoj i burnoj povijesti. Još od vremena nastanka fascinirao je one koji su se našli u njegovoj blizini. U antici je služio za krvave spektakle, a kroz povijest je bio sve što je Rimu trebalo u dato vrijeme: od kamenoloma, utvrde, palače do stambene zgrade. Usprkos mnogim pokušajima do danas mu nisu vratili njegov izvorni sjaj, koji su mu stoljeća tako gramzivo oduzela. Unatoč tome, Koloseum će zauvijek ostati jedna od najboljih poveznica koje imamo s antikom, a u isto vrijeme i jedna od najvećih misterija antike. Njegovu vrijednost možda najbolje opisuju stihovi pjesnika Bede Prečasnoga iz VIII. st:

Quamdiu stabit Colysaeus, stabit et Roma

Quando cadet Colysaeus, cadet et Roma,

*Quando cadet Roma, cadet et Mundus.*⁴

Dok bude stajao Koloseum, stajat će i Rim, kad padne Koloseum past će i Rim, a kad padne Rim, past će i svijet.

⁴ Quennell, Peter, *The Colosseum*, Newsweek Book Division, New York 1971.

5. Prilozi

Slika 1: <http://www.the-colosseum.net/images/lagodomusnerone.jpg>

Slika 2: <http://www.ritmeyer.com/2008/12/01/the-temple-of-jerusalem-and-the-colosseum/>

Slika 3:

http://3.bp.blogspot.com/_1Z5_frqW26w/Sm1XiiqRzI/AAAAAAAAAGao/BoEZYiqQpDs/s400/2000.03.0009.gif

Slika 4: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/38/Colosseum-profile-english.png>

Slika 5: <https://i.pinimg.com/736x/78/d2/f3/78d2f3be11e71d0c43cb91a501b0cdf--gladiator-arena-the-colosseum.jpg>

Slika 6: <http://cdn.history.com/sites/2/2015/05/hith-gladiators-foul-E.jpeg>

Slika 7: <http://www.italianways.com/wp-content/uploads/2016/11/Mosaico-del-gladiatore-Borghese-1-665x498.jpg>

Slika 8: <http://www.ancient.eu/uploads/images/950.jpg?v=1485682867>

6. Popis literature

1. Beard, Mary; Hopkins Keith, The Colosseum, Profile Books Ltd, London, 2011.
2. Grimal, Pierre, Rimska civilizacija, Izdavački zavod Jugoslavija, Beograd, 1968.
3. Person, John, Arena, the story of Colosseum, Keltshire Ltd, London, 1973.
4. Quennell, Peter, The Colosseum, Newsweek Book Division, New York 1971.
5. <https://www.scribd.com/read/286704209/Discovering-the-Colosseum>
6. <http://www.ancient.eu/books/1492923974/>
7. <http://www.the-colosseum.net/idx-en.htm>
8. <http://www.newadvent.org/cathen/04101b.htm>